

**ПРО ДЕЯКІ СОЦІАЛЬНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ
АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ
МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

Мета дослідження: аналіз умов і факторів, які забезпечують інтерес іноземних студентів до здобуття вищої медичної освіти в Україні та проблем, пов'язаних із адаптацією цього контингенту до умов життя в новому соціальному середовищі. Методи дослідження: теоретичні – аналітичний огляд педагогічної, соціологічної, психологічної літератури; емпіричні – спостереження, бесіда, анкетування, обробка й інтерпретація отриманої інформації. Матеріали дослідження: дані, здобуті на основі анкетування, проведеного зі студентами-іноземцями I-го, III-го і IV-го курсів, які навчаються у ВДНЗУ «УМСА». Результатом дослідження є підтвердження, що незважаючи на достатню привабливість українського ринку освітніх послуг для іноземних студентів, існує низка адаптаційних проблем, які потребують розв'язання.

Ключові слова: глобалізація, вища медична освіта в Україні, іноземні студенти, адаптація.

Складні суперечливі процеси глобалізації як комплексного гео економічного, неополітичного й геогуманітарного явища, що поступово перетворює світ на єдиний простір, — визначальна характеристика всіх сфер суспільного життя світової спільноти, рівноправним членом якої є й молода незалежна держава Україна. Цілком закономірно, що своє відображення ці процеси знаходять і у сфері вищої освіти, медичної зокрема, яка на різних рівнях інтегрується у міжнародний освітній простір. Передусім це виявляється в змінах структури та змісту вищої медичної освіти, її диверсифікації, розвиткові широкого соціального партнерства, виробленні й

впровадженні дієвих механізмів моніторингу якості медичної освіти на всіх її етапах, прозорості системи перезарахування кредитів ECTS.

У цьому контексті підготовка кадрів з іноземних громадян розглядається як «складова частина діяльності провідних вищих закладів освіти з урахуванням таких обставин: а) контингент іноземних громадян, які навчаються у вищому навчальному закладі, значною мірою впливає на його визнання у світовій системі вищої освіти, суттєво підвищує його рейтинг на міжнародному рівні; б) випускники з іноземних громадян є носіями інформації в зарубіжних країнах про конкретний вищий навчальний заклад, систему вищої освіти країни, політичний устрій, економічний та соціокультурний потенціал, ступінь розвитку держави; в) випускники-іноземці є потенційними партнерами в зовнішньоекономічних, політичних стосунках держави, враховуючи знання мови, державного устрою, законів, менталітету народу, серед якого вони прожили значну кількість років під час навчання; г) навчання іноземних громадян є прямою інвестицією в систему освіти України [2]».

Аналіз наукових досліджень, присвячених різноманітним аспектам і проблемам навчання іноземних студентів у медичних вишах [2; 3; 4] і багаторічна практика освітньої діяльності вищих медичних навчальних закладів, які здійснюють підготовку іноземних громадян, свідчать, що зацікавленість у набутті вищої освіти за кордоном, її результативність та ефективність щонайтісніше пов'язані із розв'язанням низки психологічних, педагогічних, соціальних проблем, які виникають у студентів-іноземців, і від вирішення яких залежить рівень їх адаптації до соціальних умов в іншій країні, рівень комфортності й емоційно-психологічного задоволення як освітнім процесом у цілому, так і успішності засвоєння навчальної програми з окремої дисципліни.

Гіпотеза дослідження. Інтерес іноземних громадян до медичної освіти зумовлюється тим, що саме в медицині професійні цінності щонайтісніше пов'язані із загальнолюдськими – наднаціональними, надкласовими і

надетнічними. Посилення уваги потенційних студентів до українських медичних вишів може бути пояснене тим, що у вітчизняній вищій освіті (і не лише медичній) досить органічно поєднуються багаті національні традиції (з тенденцією до їхнього збереження й примноження) із напрацьованими останніми роками методологічними орієнтирами щодо її подальшого розвитку такими, як: переорієнтація на людиноцентризм освіти, навчання й виховання, розвиток гармонійної, гуманної, соціально відповідальної особистості.

Зацікавленість іноземних громадян набуттям освіти в Україні може бути пояснена також і тим, що в контексті глобалізаційних викликів у багатьох країнах постає нова тенденція щодо ціннісного виміру освіти, яка нині розглядається як надання споживачам певних освітніх послуг. Інакше кажучи, освіта стає товаром, що задовольняє новітні потреби й водночас комерціалізується, перетворюючись на предмет бізнесу [1].

Метою роботи було висвітлення сутності проблеми та зумовлює його **цілі**: проаналізувати умови і фактори, які забезпечують інтерес іноземних студентів до здобуття вищої медичної освіти в Україні й проблеми пов'язані з адаптацією цього контингенту до умов життя в новому соціальному середовищі.

Матеріали та методи дослідження. Теоретичні – аналітичний огляд педагогічної, соціологічної, психологічної літератури; емпіричні – спостереження, бесіда, анкетування, обробка й інтерпретація отриманої інформації. Емпіричною базою дослідження слугували дані, здобуті на основі анкетування, проведеного зі студентами-іноземцями I-го, III-го і IV-го курсів, які навчаються у ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія» за спеціальностями 7.110101 «Лікувальна справа» і 7.110106 «Стоматологія». Розроблена автором анкета містила 12 питань, за допомогою яких: а) крізь призму інтересу до України в цілому і конкретного вишу встановлювалися мотиви, якими керуються представники інших країн, вирушаючи на навчання за кордон; б) виявлялися установки на комунікацію з українськими

студентами, а також представниками інших етнічних чи релігійних груп; в) з'ясовувалися труднощі, з якими доводиться стикатися студентам-іноземцям під час навчання та соціалізації; г) виокремлювалися психолого-педагогічні умови створення комфортного середовища у вищому навчальному закладі.

При укладанні анкети перевагу було надано питанням із віялом відповідей (так звана «кафетерія»), оскільки саме ці питання найбільш вдало поєднують переваги закритих питань, як легкість оброблення та більша простота для респондентів із такими позитивами відкритих питань, як певна самостійність осіб, які беруть участь в анкетуванні, і можливість дати оригінальні висловлювання [3].

В анкетуванні взяло участь 120 студентів із Азербайджану, Armenії, Ізраїлю, Йордану, Ірану, Китаю, Марокко, Палестини, Росії, Таджикистану, Тунісу, Туркменістану, Турції, Узбекистану.

Кількісна оцінка результатів анкетування проводилася шляхом вирахування табулярами: вираження в абсолютних числах і процентах числа респондентів, які позитивно відповіли на дане запитання, або тих, які обрали даний варіант відповіді. Вирахування проводилося за формулою: $f = \frac{n_1}{n} \cdot 100 \%$,

де f — відсоткова величина, n — загальна кількість респондентів, n_1 — кількість респондентів, які обрали даний варіант відповіді.

Результати дослідження та їх обговорення. За результатами анкетування були отримані такі дані: 77,4 % студентів першого курсу (K_1) на запитання «Чому ви вирішили стати лікарем?» обрало варіант відповіді (А): «Хочу допомагати людям, оскільки професія лікаря — найгуманніша з усіх існуючих професій»; 9,3% опитаних обрали відповідь (Б): «За рекомендацією батьків або авторитетних родичів»; 13,3 % при виборі професії керувалися соціальними й матеріальними мотивами й відмітили варіант відповіді (В): «У нашій країні лікар — поважна людина, яка має високу зарплатню». Відповіді студентів четвертого курсу (K_4) розподілилися таким чином: 69,2 % студентів обрали варіант відповіді (А), 7,8 % — (Б) і 23 % — (В).

Найцікавішими виявилися відповіді студентів третього курсу (K_3), з яких 30,8 % опитаних надали перевагу відповіді (А), 19,2 % відповіді (Б) і лише 3,8 % відповіді (В).

Вирішили навчатися в Україні, оскільки вважають, що саме тут є можливість отримати якісну медичну освіту 35,3 % респондентів групи K_1 , 44 % опитаних групи K_3 і 21,1 % групи K_4 . Можливість здобути якісну медичну освіту за достатньо невисокою ціною приваблює: K_1 — 18 %, K_3 — 23 %, K_4 — 27,1 %.

На запитання «Чому ви обрали для навчання ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія?» 56,8 % студентів-першокурсників відповіли, що в їхній країні знають про цей виш як про заклад, в якому добре готують майбутніх лікарів. Це й же варіант відповіді обрали 30,8 % третьокурсників і 44,9 % студентів четвертого курсу. За рекомендацією друзів, знайомих, родичів, які раніше або натепер навчаються у ВДНЗУ «УМСА», до нашого вишу вступило: K_1 — 35,1 %, K_3 — 57,7 %, K_4 — 44,4 %.

Автори, які займаються дослідженням проблем адаптації іноземних студентів [4; 5] виокремлюють такі «бар'єрні чинники», що зумовлюють формування адаптаційного синдрому: власне адаптаційні (мовні, понятійні, культурні, релігійні, інформаційні, кліматичні, побутові); психофізіологічні (перебудова особистості в умовах нового соціального середовища); навчально-пізнавальні (різниця в системах вітчизняної та іноземної освіти, нові навчальні вимоги й система контролю знань; організаційні (особливості академічного процесу, відповідальність за позааудиторну роботу); комунікативні «вертикальні» (спілкування з викладачами та деканатом) і «горизонтальні» (міжособистісне спілкування в інтернаціональній групі, бібліотеці, студентському гуртожитку, поза навчальним закладом); побутові. У зв'язку із зазначеним вище, до анкети було внесено запитання «У якій групі ви хотіли б навчатися?». Варіант відповіді (А): «У групах з українськими студентами, якби володіли мовою» обрали: K_1 — 20,6 %, K_3 —

30,7 %, К₄ — 22,2 %. Відповідь (Б): «У групах зі співвітчизниками» обрали 32,4 % першокурсників, 15,4 % третьокурсників і 22,2 % студентів IV-го курсу. Відповідь (В): «У групах із представниками однієї релігійної групи» бажали б навчатися 26,5 % студентів першого курсу, 7,7 % — третього курсу і 11,1 % — четвертого курсу. Не відіграє суттєвої ролі належність до певної релігійної групи (варіант відповіді (Г) для К₁ — 11,8 %, К₃ — 30,7 %, К₄ — 33,3 %). Недостатнє знання мови як проблему визнають 41 % першокурсників, 13,6 % третьокурсників і 11,1 % осіб, які навчаються на четвертому курсі. Побутові проблеми назвали гальмівним фактором 25,6 % респондентів К₁ 19,5 % і 22,2 % груп К₃ і К₄ відповідно. Наявність проблем у процесі соціальної комунікації визнають % опитаних 24 К₁ і 16,6 % К₃. Студенти четвертого курсу вважають, що в них проблеми цього характеру відсутні. Найбільші труднощі, як і очікувалося, виникають у зв'язку зі звиканням до іншої культури та їжі й клімату в студентів-першокурсників: 19,4 % і 27,7 %. Натомість у К₃ цей показник становить лише 12 % і 8 % відповідно. Жоден із опитаних К₄ взагалі не вважає проблемою звикання до іншої культури і лише 11,1 % відзначає наявність проблем, спричинених кліматичними й гастрономічними факторами.

На думку 22,2 % респондентів групи К₁ та 17,4 % респондентів К₃, а також (що цікаво!) 22 % К₄, суттєва різниця в системах вітчизняної і української освітніх систем уповільнює процес пристосування до характеру й умов навчального процесу. Труднощі, зумовлені особливостями академічного процесу та пов'язані з необхідністю постійної позааудиторної роботи й особистою відповідальністю за результат, розподілилися таким чином: К₁ — 25 %, К₃ — 13,7%, К₄ — 11,1%. Найбільш ефективною організаційною формою навчання студенти-іноземці визнають практичне заняття: К₁ — 52,6%, К₃ — 63,6%, К₄ — 44,2%. У тому, що складності адаптаційного процесу в цілому позаду, незважаючи на окремі труднощі, які виникають у будь-якого студента, впевнені 48,6 % першокурсників, 76,9 % третьокурсників і 81,8 % студентів четвертого курсу.

Згідно з результатами анкетування хотіли б у подальшому залишитися в Україні й працювати лікарями: 1,3 % опитаних з К₁ і 3,8% — з К₃. Не бажав би залишитися в Україні жодний із респондентів групи К₄. Працювати за межами Батьківщини (найчастіше називалися такі країни з високими соціальними стандартами, як США, Німеччина, Ізраїль, Франція) хотіли б 10,8 % студентів, які навчаються на першому курсі, 11,5 % студентів третього курсу і 10,2 % студентів четвертого курсу. Рекомендували б навчатися у ВДНЗУ «УМСА» друзям, знайомим або родичам 57 % третьокурсників і 62,5 % четвертокурсників. Як бачимо, більше половини студентів демонструють позитивне ставлення до своєї Alma mater. Неочікувано найвищим цей показник виявився у першокурсників — 69,7 %. Не визначилися з відповіддю 11,8 % опитаних з К₁, 9% — з К₃ і 33,3% — з К₄.

Незважаючи на те, що закриті анкети легше зіставляються і піддаються статистичній обробці, ми свідомо відмовилися від них, оскільки мали на меті якомога глибше й точніше проаналізувати status rerum. У цьому контексті найбільш цікавими виявилися відповіді, сформульовані респондентами. Деякі з них наводимо нижче.

«Тому, що медицина — це надзвичайно цікаво». «Цікаво знати, як працюють органи й системи людини, які існують хвороби й методи їх лікування». «Хочу лікувати хворих і зробити свій внесок в медичну науку, оскільки мрія про цю професію була з дитинства». «Хочу стати кардіохірургом — це мрія з дитинства». «Є талант у цьому напрямку». «Спочатку хотіли батьки, потім я сам, а тепер мені дуже подобається» (питання 1: «Чому ви вирішили стати лікарем?»).

«Цікаво навчатися за кордоном і зрозуміти життя за межами Батьківщини». «Урізноманітнити власне життя». «Тому, що тут навчається мій брат, і йому дуже подобається і ця країна, і академія». «Навчання коштує недорого, не дуже складно вступати» (питання 2: «Чому ви вирішили здобувати вищу освіту в Україні?»).

«Я мріяла навчатися в академії» (питання 3: «Чому ви обрали для навчання ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія?»).

«Хотілося б навчатися в групі, у якій усі студенти цілеспрямовані й налаштовані на навчання». «Якби добре володіла англійською мовою, то хотіла б навчатися англійською мовою». «У групі з однаковим рівнем знань» (питання 4: «В якій групі ви б хотіли навчатися?»).

«Хворію на цукровий діабет, тому особливо не знаю, як із таким захворюванням можу слідкувати за здоров'ям і уникати проблем» (питання 5: «З якими проблемами доводиться стикатися під час навчання?»).

«Не вистачає часу». «Чому весь час наші знання перевіряють лише тестами?» (питання 7: «Гальмівний фактор на шляху до більш високих навчальних досягнень?»).

«Живе спілкування викладача зі студентом» (питання 8: «Яка з форм навчання, на вашу думку, є найбільш ефективною?»).

«Хочу стати відомим лікарем у себе на Батьківщині» (питання 11: «Як ви плануєте своє майбутнє?»).

«В Україні дороге життя й високі ціни, але тут класно» (питання 12: «Що б ви порекомендували родичам, друзям або знайомим, які збираються здобувати вищу освіту в Україні?»).

З огляду на формат статті ми не можемо навести усі відповіді, які формулювалися самостійно, але надані свідчать, що в цілому респондентами було обрано стратегію співробітництва, тому з високою долею вірогідності слід вважати, що відповіді були правдивими.

Підсумок. Аналіз здобутих результатів дослідження засвідчив, що:

- основні мотиви, якими керуються іноземні студенти при виборі професії лікаря — альтруїстичні й гуманістичні, що передбачає посилення емоційно-афективної складової навчальної діяльності;
- рішення навчатися в Україні й конкретно у ВДНЗУ «УМСА» зумовлене бажанням отримати якісну медичну освіту;

- на довступному етапі одним із важливих джерел інформації про Україну та систему підготовки медичних кадрів виступають випускники українських вишів, або особи, які навчаються натепер;

- студенти-іноземці, які приїжджають на навчання в Україну, стикаються з проблемами, сфокусованими у таких площинах: соціальній — пристосування до життя в нових соціальних, економічних, кліматичних умовах; комунікативній — недостатнє володіння мовою; психологічній — потреба у встановленні стосунків з викладачами, одногрупниками, іншими агентами соціалізації; дидактичній — відсутність або низький рівень знань, умінь і навичок, необхідних для успішного засвоєння навчальної програми, пролонгація процесу пристосування до характеру, умов, методів і форм організації навчального процесу, вироблення навичок самостійної навчальної й наукової роботи; процес адаптації — це складне, комплексне явище, яке переважно завершується під кінець третього року навчання у виші; необхідна умова успішної адаптації з боку студента — його активна позиція, бажання і вміння знаходити шляхи і способи подолання «бар'єрних факторів»; значна роль у процесах адаптації відводиться науково-педагогічному складу, зобов'язаному не лише створювати оптимальні дидактичні умови для навчання студентів-іноземців, але й враховувати адаптаційні характеристики, специфічні для цього контингенту.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у поглибленому аналізі соціальних, психологічних і педагогічних проблем адаптації іноземних студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексенко Т.Ф. Біла книга національної освіти України / Т.Ф. Алексенко, В.М. Аніщенко, ГО. Балл [та ін.] // — К. : ТОВ «Інформаційні системи», 2010. — 342 с.

2. Вороненко Ю. В. Актуальні проблеми розвитку системи підготовки іноземних громадян у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних

закладах України / Ю.В. Вороненко, Ю.І. Фисун // Медична освіта. — 2002. — № 3. — С. 14 – 16.

3. Денисенко Н.П. Проблемы организации учебно-воспитательного процесса по программе предвузовской подготовки иностранных абитуриентов / Н.П. Денисенко, Г.И. Чернова, И.А. Данилова [и др.]. — СПб. : Изд-во Полторака, 2010. — С. 4 – 11.

4. Фомина Т. К. Иностранные студенты в медицинском вузе России: интериоризация профессиональных ценностей : автореф. дис. на соиск. научн. степени д-р социол. наук : спец. 14.00.52 «Социология медицины» / Т. К. Фомина. — Волгоград, 2004. — 46 с.